

ΓΙΑΤΙ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ;

Albert Einstein

(πρώτη έκδοση Μάιος 1949 στο περιοδικό “Monthly Review”)

Είναι συνετό, για κάποιον που δεν είναι ειδικός σε οικονομικά και κοινωνικά θέματα, να εκφράζει απόψεις στο ζήτημα του σοσιαλισμού; Πιστεύω πως είναι, για αρκετούς λόγους.

Ας εξετάσουμε πρώτ’ απ’ όλα το ερώτημα αυτό κάτω από το πρίσμα της επιστημονικής γνώσης. Σε πρώτη ανάγνωση φαίνεται ότι δεν υπάρχουν ουσιαστικές μεθοδολογικές διαφορές μεταξύ της αστρονομίας και των οικονομικών: οι επιστήμονες και στους δυο τομείς προσπαθούν να ανακαλύψουν νόμους ευρείας αποδοχής για ορισμένες ομάδες φαινομένων, προκειμένου να καταστήσουν την αλληλεπίδραση αυτών των φαινομένων όσο γίνεται πιο κατανοητή. Αλλά στην πραγματικότητα, τέτοιες μεθοδολογικές διαφορές υπάρχουν. Η ανακάλυψη γενικών νόμων στο πεδίο των οικονομικών καθίσταται δύσκολη από το γεγονός ότι τα παρατηρούμενα οικονομικά φαινόμενα επηρεάζονται συχνά από πολλούς παράγοντες, που είναι πολύ δύσκολο κανείς να αξιολογήσει ξεχωριστά. Επιπρόσθετα, η εμπειρία που έχει συσσωρευθεί από την αρχή της, λεγόμενης και, πολιτισμένης περιόδου της ανθρώπινης ιστορίας έχει, όπως είναι ευρέως γνωστό, επηρεαστεί και περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό από αιτίες, οι οποίες δεν είναι σε καμία περίπτωση αυστηρά οικονομικής φύσης. Για παράδειγμα, τα περισσότερα κυρίαρχα κράτη στην ιστορία όφειλαν την ύπαρξή τους στις κατακτήσεις. **Οι λαοί-κατακτητές εδραίωναν τους εαυτούς τους, νομοθετικά και οικονομικά, ως την προνομιά τους στην κατακτημένη χώρα.** Άρπαζαν για τους εαυτούς τους το μονοπώλιο της ιδιοκτησίας της γης και όριζαν ιερατεία αποτελούμενα από άτομα της δικής τους τάξης. Οι ιερείς, οι οποίοι είχαν την εκπαίδευση στον έλεγχο τους, μετέτρεψαν τον ταξικό αυτό διαχωρισμό της κοινωνίας σε ένα μόνιμο θεσμό και κατασκεύασαν ένα σύστημα αξιών με βάση το οποίο οι άνθρωποι, από τότε και στο εξής και σε ένα βαθμό ασυνείδητα, καθοδηγούνταν στην κοινωνική τους συμπεριφορά.

Αλλά, η ιστορική παράδοση ανήκει, για να το πω απλά, στο χθες. **Πουθενά, δεν έχουμε πραγματικά ξεπεράσει αυτό που ο Thorstein Veblen αποκαλούσε «η ληστρική φάση» της ανθρώπινης ανάπτυξης.** Τα παρατηρούμενα οικονομικά γεγονότα ανήκουν σε αυτή τη φάση και ακόμα και οι νόμοι που μπορούμε να εξάγουμε από αυτά δεν είναι εφαρμόσιμοι σε καμία άλλη φάση. **Εφ’ όσον ο πραγματικός σκοπός του σοσιαλισμού είναι να ξεπεράσει και να προχωρήσει παραπέρα τη ληστρική φάση της ανθρώπινης ανάπτυξης, η οικονομική επιστήμη στην παρούσα κατάστασή της μπορεί μόνο να ρίξει ένα πολύ ασήμαντο φως στη σοσιαλιστική κοινωνία του μέλλοντος.**

Δεύτερον, ο τελικός σκοπός του σοσιαλισμού είναι τόσο κοινωνικός όσο και ηθικός. Η επιστήμη, όμως, δεν μπορεί να δημιουργήσει σκοπούς και, ακόμα χειρότερα, να τους εμψύσει στους ανθρώπους. **Το καλύτερο που μπορεί να πετύχει η επιστήμη είναι να παρέχει τα μέσα για την επίτευξη ορισμένων σκοπών.** Αλλά οι σκοποί, αυτοί καθαυτοί, γεννιούνται από ανθρώπους με υψηλά ηθικά ιδανικά. Αν οι σκοποί αυτοί δεν είναι θνησιγενείς, αλλά ζωτικής σημασίας και ισχυροί, υιοθετούνται και αναπτύσσονται από πολλούς ανθρώπους οι οποίοι, εν μέρει υποσυνείδητα, καθορίζουν την αργή εξέλιξη της κοινωνίας.

Γ' αυτούς τους λόγους, οφείλουμε να είμαστε προσεκτικοί και να μην υπερεκτιμούμε την επιστήμη και τις επιστημονικές μεθόδους, όταν το ερώτημα που τίθεται αφορά ανθρώπινα προβλήματα. Επίσης, δεν πρέπει να θεωρούμε δεδομένο ότι οι ειδικοί είναι και οι μόνοι που έχουν το δικαίωμα να εκφράζονται πάνω σε ζητήματα οργάνωσης της κοινωνίας.

Εδώ και αρκετό καιρό, ακούγονται πολλές φωνές που υποστηρίζουν ότι η ανθρώπινη κοινωνία βρίσκεται σε κρίση, ότι η σταθερότητά της έχει κλονιστεί σοβαρά. **Είναι χαρακτηριστικό αυτής της κατάστασης, ότι τα άτομα νοιώθουν αδιάφορα ή ακόμα και εχθρικά απέναντι στο σύνολο, μικρό ή μεγάλο, στο οποίο ανήκουν.** Για να δείξω τί εννοώ, επιτρέψτε μου να παραθέσω εδώ μια προσωπική εμπειρία. Πρόσφατα, συζητώντας με έναν έξυπνο και αξιόπιστο άνθρωπο, σχετικά με την απειλή ενός ακόμα πολέμου, ο οποίος, κατά τη γνώμη μου, θα έθετε σε σοβαρό κίνδυνο την ύπαρξη της ανθρωπότητας, παρατήρησα ότι μόνο ένας υπερεθνικός οργανισμός θα μπορούσε να μας προφυλάξει από τον κίνδυνο αυτό. Πάνω σ' αυτό, ο συνομιλητής μου, πολύ ήρεμα και ψυχρά, μου είπε: «Μα γιατί εναντιώνεστε τόσο πολύ στην εξαφάνιση της ανθρώπινης φυλής;»

Είμαι βέβαιος ότι, μόλις έναν αιώνα πριν, κανείς δε θα έκανε μια τέτοια δήλωση με τόση ευκολία. Πρόκειται για τη δήλωση ενός ανθρώπου, ο οποίος έχει προσπαθήσει μάταια να ισορροπήσει μέσα του και έχει πρακτικά χάσει την ελπίδα να το καταφέρει. Είναι η έκφραση μιάς οδυνηρής μοναξιάς και απομόνωσης απ' την οποία τόσοι πολλοί άνθρωποι υποφέρουν στις μέρες μας. Ποια είναι όμως η αιτία; Και υπάρχει διέξοδος;

Είναι εύκολο να θέτει κανείς τέτοια ερωτήματα, αλλά δύσκολο να τα απαντήσει με ασφάλεια. Πρέπει να προσπαθήσω, όμως, όσο καλύτερα μπορώ, αν και γνωρίζω καλά το γεγονός **ότι τα συναισθήματα πολλές φορές επισκιάζουν και αντιτίθενται στις επιδιώξεις μας, ενώ ταυτόχρονα δεν μπορούν να εκφραστούν με απλές και εύκολες εξισώσεις.**

Ο άνθρωπος είναι, ταυτόχρονα, μοναχικό και κοινωνικό όν. Ως μοναχικό ον προσπαθεί να προστατέψει τη δική του ύπαρξη καθώς και την ύπαρξη των οικείων του, να ικανοποιήσει τις προσωπικές του επιθυμίες και ν' αναπτύξει τις έμφυτες ικανότητές του. Ως κοινωνικό ον επιδιώκει να κερδίσει την αναγνώριση και τη στοργή των συνανθρώπων του, να μοιραστεί τις χαρές τους, να τους παρηγορήσει στις λύπες τους, και να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσής τους. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του ανθρώπου οφείλεται στην ύπαρξη αυτών των ποικίλων, συχνά αντιφατικών, επιδιώξεων, ενώ ο συνδυασμός τους καθορίζει το βαθμό στον οποίο το άτομο μπορεί να επιτύχει μια εσωτερική ισορροπία και να συνεισφέρει στην ευημερία της κοινωνίας. Είναι πολύ πιθανό ότι η σχετική αλληλεπίδραση αυτών των δύο δυνάμεων καθορίζεται, κυρίως, από την κληρονομικότητα. Αλλά η προσωπικότητα που τελικά προκύπτει, διαμορφώνεται κυρίως από το περιβάλλον στο οποίο ένας άνθρωπος τυχαίνει να βρίσκεται κατά τη διάρκεια της ανάπτυξής του, από τη δομή της κοινωνίας στην οποία μεγαλώνει, από τις παραδόσεις της κοινωνίας αυτής, καθώς και από τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία αξιολογεί τις διαφορετικές συμπεριφορές. Η αφηρημένη έννοια της «κοινωνίας» είναι για το ανθρώπινο ον, ως άτομο, το σύνολο των άμεσων και έμμεσων σχέσεών του με τους συνανθρώπους του, καθώς και με όλες τις προηγούμενες γενιές. **Το άτομο είναι ικανό να σκέφτεται, να νοιώθει, να παλεύει και να εργάζεται για τον εαυτό του, αλλά εξαρτάται τόσο από την κοινωνία, στη φυσική, διανοητική και συναισθηματική του ύπαρξη, που είναι αδύνατο να διανοηθεί ή να κατανοήσει τον εαυτό του έξω από το πλαίσιο της κοινωνίας.** Είναι η «κοινωνία», η οποία παρέχει στο άτομο φαγητό, ρουχισμό, σπίτι, τα εργαλεία της δουλειάς του, τη γλώσσα, τους τρόπους σκέψης καθώς και το μεγαλύτερο μέρος των σκέψεών του. Η ζωή του είναι δυνατή χάρις στην εργασία και τα επιτεύγματα πολλών εκατομμυρίων ανθρώπων στο παρελθόν και το παρόν, όλων αυτών που κρύβονται πίσω από τη λέξη «κοινωνία».

Επομένως, είναι προφανές ότι η εξάρτηση του ατόμου από την κοινωνία είναι ένα φυσικό γεγονός που δεν μπορεί να ακυρωθεί, ακριβώς όπως στην περίπτωση των μυρμηγκιών και των μελισσών. Παρόλ' αυτά, ενώ ολόκληρη η ζωή των μυρμηγκιών και των μελισσών είναι καθορισμένη ακόμα και στις μικρότερες λεπτομέρειες από άκαμπτα, κληρονομικά ένστικτα, τα κοινωνικά μοτίβα και η αλληλεξάρτηση των ανθρώπων ποικίλλουν και μεταβάλλονται αρκετά. Η μνήμη, η ικανότητα να κάνει κανείς νέους συνδυασμούς, το δώρο της προφορικής επικοινωνίας, έχουν καταστήσει εφικτές εξελίξεις μεταξύ των ανθρώπων, οι οποίες δεν υπαγορεύονται από βιολογικές ανάγκες. Τέτοιες εξελίξεις είναι εμφανείς σε παραδόσεις, ιδρύματα και οργανισμούς, στη λογοτεχνία, σε επιστημονικά και μηχανικά επιτεύγματα, σε έργα τέχνης. Αυτό εξηγεί πώς συμβαίνει ότι, κατά

κάποιο τρόπο, ο άνθρωπος μπορεί να επηρεάσει την ίδια του τη ζωή μέσα από τη συμπεριφορά του, καθώς και ότι σε αυτή τη διαδικασία παίζουν ρόλο η συνειδητή σκέψη και επιθυμία.

Ο άνθρωπος αποκτά, κατά τη γέννησή του και μέσω κληρονομικότητας, βιολογική σύσταση, που πρέπει να θεωρείται καθορισμένη και αμετάβλητη και η οποία περιλαμβάνει εκείνες τις φυσικές επιδιώξεις που είναι χαρακτηριστικές του ανθρώπινου είδους. Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια της ζωής του, αποκτά μια πολιτισμική συγκρότηση, την οποία και υιοθετεί από την κοινωνία μέσω της επικοινωνίας καθώς και από άλλες επιρροές. Είναι αυτή η πολιτισμική συγκρότηση, η οποία με το πέρασμα του χρόνου, υπόκειται σε αλλαγή και καθορίζει, σε μεγάλο βαθμό, τη σχέση μεταξύ του ατόμου και της κοινωνίας. Η σύγχρονη ανθρωπολογία μάς έχει διδάξει, μέσα από τη συγκριτική μελέτη των -αποκαλούμενων και- πρωτόγονων πολιτισμών, ότι η κοινωνική συμπεριφορά των ανθρώπων μπορεί να διαφέρει σημαντικά, ανάλογα με τα πολιτισμικά πρότυπα και τα είδη οργάνωσης που επικρατούν στην κοινωνία. Σε αυτό ακριβώς βασίζονται τις ελπίδες τους όσοι επιδιώκουν να καλυτερεύσουν την τύχη του ανθρώπου: Οι άνθρωποι δεν είναι καταδικασμένοι, λόγω της βιολογικής τους συγκρότησης, να αλληλοεξοντώνονται ή να παραδίδονται στο έλεος μιας σκληρής και αναπόφευκτης μοίρας.

Αν αναρωτηθούμε πώς πρέπει να αλλάξουμε τη διάρθρωση της ανθρώπινης κοινωνίας και του πολιτισμού, προκειμένου να κάνουμε την ανθρώπινη ζωή όσο πιο ευχάριστη γίνεται, θα πρέπει συνεχώς να έχουμε στο μυαλό μας ότι υπάρχουν ορισμένες συνθήκες τις οποίες δεν μπορούμε να αλλάξουμε. Όπως αναφέραμε και πριν, η βιολογική φύση του ανθρώπου δεν υπόκειται σε αλλαγή, τουλάχιστον για όλους τους πρακτικούς σκοπούς. Επιπρόσθετα, η τεχνολογική και δημογραφική ανάπτυξη των τελευταίων αιώνων έχει δημιουργήσει συνθήκες που έχουν εδραιωθεί βαθιά. Σε σχετικά πυκνοκατοικημένες περιοχές, για την παραγωγή των αναγκών για τη ζωή αγαθών, απαιτούνται απαραίτητα καταμερισμός της εργασίας και ευρέως κεντριοποιημένα μέσα παραγωγής. Η εποχή κατά την οποία άτομα ή σχετικά μικρές ομάδες μπορούσαν να έχουν πλήρη επάρκεια, έχει χαθεί για πάντα. Θα είναι απλώς μία μικρή υπερβολή το να πούμε πως η **ανθρωπότητα σήμερα αποτελεί μια παγκοσμιοποιημένη κοινότητα παραγωγής και κατανάλωσης.**

Έχω φτάσει πλέον στο σημείο, όπου μπορώ να προσδιορίσω σύντομα τί αποτελεί, κατά τη γνώμη μου, την ουσία της σημερινής κρίσης. Αφορά τη σχέση του ατόμου με την κοινωνία. Το άτομο έχει συνειδητοποιήσει, πίο πολύ από ποτέ, την εξάρτησή του από την κοινωνία. Όμως, δεν εκλαμβάνει την εξάρτηση αυτή ως θετικό στοιχείο, ως ένα οργανικό δεσμό, ως μια προστατευτική δύναμη, αλλά περισσότερο ως μια απειλή κατά των φυσικών του δικαιωμάτων, ή ακόμα και κατά της ίδιας της οικονομικής του ύπαρξης. Επιπλέον, η θέση του στην κοινωνία είναι τέτοια που οι εγωιστικές του επιδιώξεις επιτείνονται συνεχώς, ενώ οι κοινωνικές του επιδιώξεις, οι οποίες είναι και απο τη φύση τους πιο ασθενείς, σταδιακά χειροτερεύουν. Όλοι οι άνθρωποι, ανεξάρτητα της θέσης τους στην κοινωνία, υποφέρουν από τη διαδικασία αυτή. Αιχμάλωτοι του ίδιου τους του εγωισμού, χωρίς μάλιστα οι ίδιοι να το αντιλαμβάνονται, νοιώθουν ανασφαλείς, μοναχικοί και στερημένοι από την απλή, αθώα και χωρίς πολλές σκέψεις απόλαυση της ζωής. **Ο άνθρωπος μπορεί να βρει νόημα στη ζωή, την τόσο σύντομη και γεμάτη κινδύνους, μόνο αφιερώνοντας τον εαυτό του στην κοινωνία.**

Η πραγματική πηγή του κακού είναι, κατά τη γνώμη μου, η οικονομική αναρχία της καπιταλιστικής κοινωνίας, όπως τη βιώνουμε σήμερα. Έχουμε προστά μας ένα τεράστιο σύνολο παραγωγών που ακατάπαυστα πασχίζουν να στερήσει ο ένας από τον άλλο τους καρπούς της συλλογικής τους εργασίας – όχι με τη βία, αλλά με την πιστή συμμόρφωση σε ένα σύστημα νομικών κανόνων. Είναι σημαντικό να συνειδητοποιήσουμε ότι τα μέσα παραγωγής – δηλαδή το σύνολο των παραγωγικών δυνάμεων που είναι απαραίτητες για την παραγωγή καταναλωτικών και άλλων απαραίτητων αγαθών – μπορεί νομικώς να είναι, και το μεγαλύτερο μέρος είναι, ατομική ιδιωτική περιουσία.

Για λόγους απλότητας, θα αποκαλώ στη συνέχεια «εργάτες» όλους εκείνους που δεν έχουν στην κατοχή τους μέσα παραγωγής – αν και αυτό δεν αντιστοιχεί πλήρως στη συνηθισμένη χρήση του όρου-. **Ο ιδιοκτήτης μέσω των παραγωγής (ΣΤΜ: στη συνέχεια θα αποκαλείται «καπιταλιστής», θα μπορούσαμε επίσης να χρησιμοποιήσουμε τη λέξη «κεφαλαιοκράτης») είναι σε θέση να αγοράζει την εργατική δύναμη από τον εργάτη.** Χρησιμοποιώντας τα μέσα παραγωγής, ο εργάτης παράγει νέα εμπορεύματα που γίνονται ιδιοκτησία του καπιταλιστή. Το βασικό σημείο σε αυτή τη διαδικασία είναι η σχέση μεταξύ των προϊόντων που ο εργάτης

παράγει και της αμοιβής του, και τα δύο μετρήσιμα σε όρους πραγματικής αξίας. Όσο η σύμβαση εργασίας είναι «ελεύθερη», αυτό που ο εργάτης λαμβάνει δεν καθορίζεται από την πραγματική αξία των προϊόντων που παράγει, αλλά από τις ελάχιστες ανάγκες του καθώς και από τις ανάγκες των καπιταλιστών σε εργατική δύναμη σε σχέση με τον αριθμό των εργατών, που συναγωνίζονται για τις θέσεις εργασίας (ΣΤΜ: προσφορά και ζήτηση εργατικής δύναμης). **Είναι σημαντικό να καταλάβουμε ότι, ακόμα και στη θεωρία, η αμοιβή του εργάτη δεν καθορίζεται από την αξία του προϊόντος που παράγει.**

Το ιδιωτικό κεφάλαιο τείνει να συγκεντρώνεται σε όλο και λιγότερα χέρια, εν μέρει εξαιτίας του ανταγωνισμού μεταξύ των καπιταλιστών και εν μέρει επειδή η τεχνολογική ανάπτυξη και ο εντεινόμενος καταμερισμός της εργασίας ενθαρρύνουν το σχηματισμό μεγαλύτερων παραγωγικών μονάδων σε βάρος των μικρότερων. **Το αποτέλεσμα της ανάπτυξης αυτής είναι μια ολιγαρχία του ιδιωτικού κεφαλαίου, η τεράστια δύναμη της οποίας δεν μπορεί να ελεγχθεί αποτελεσματικά ακόμα και στα πλαίσια μιας δημοκρατικά πολιτικά οργανωμένης κοινωνίας.** Αυτό συμβαίνει, γιατί τα μέλη των νομοθετικών οργάνων επιλέγονται από πολιτικά κόμματα, τα οποία σε μεγάλο βαθμό χρηματοδοτούνται ή επηρεάζονται με άλλους τρόπους από τους ιδιώτες καπιταλιστές, οι οποίοι διαχωρίζουν, για πολύ πρακτικούς λόγους, το εκλογικό σώμα από τους νομοθέτες. Το αποτέλεσμα είναι οι αντιπρόσωποι του λαού να μην υπερασπίζονται ικανοποιητικά τα συμφέροντα των λιγότερο προνομιούχων ομάδων του πληθυσμού. Επιπρόσθετα, κάτω από τις υπάρχουσες συνθήκες, οι ιδιώτες καπιταλιστές αναπόφευκτα ελέγχουν, άμεσα ή έμμεσα, τις κύριες πηγές πληροφόρησης (τύπο, ραδιόφωνο, εκπαίδευση). Για το λόγο αυτό, είναι εξαιρετικά δύσκολο και στις περισσότερες περιπτώσεις απλώς αδύνατο ένας πολίτης να μπορεί να εξάγει αντικειμενικά συμπεράσματα και να ασκεί με έξυπνο τρόπο τα πολιτικά του δικαιώματα.

Επομένως, η κατάσταση που επικρατεί σε μία οικονομία που βασίζεται στην ατομική ιδιοκτησία του κεφαλαίου χαρακτηρίζεται από δύο κύριες αρχές: πρώτον, τα μέσα παραγωγής (κεφάλαιο) αποτελούν ατομική ιδιοκτησία και οι ιδιοκτήτες τους τα διαχειρίζονται κατά την κρίση τους και δεύτερον, η σύμβαση εργασίας είναι ελεύθερη. Φυσικά, δεν υπάρχει μιά αμιγώς καπιταλιστική κοινωνία, με αυτήν την έννοια. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι εργάτες, μέσα από μακρόχρονη και σκληρή πολιτική πάλη, έχουν πετύχει να διασφαλίσουν μια κάπως βελτιωμένη μορφή της «ελεύθερης εργασιακής σύμβασης» για κάποιες κατηγορίες εργατών. Αλλά στο σύνολό της η σημερινή οικονομία δε διαφέρει πολύ από τον «καθαρό» καπιταλισμό.

Η παραγωγή πραγματοποιείται για το κέρδος και όχι για το όφελος. Δεν υπάρχει καμία εγγύηση ότι, όλοι όσοι είναι ικανοί και πρόθυμοι να εργαστούν, θα μπορούν πάντοτε να βρουν μια δουλειά. Σχεδόν πάντα υπάρχει μια «στρατιά ανέργων». Ο εργάτης φοβάται συνεχώς ότι μπορεί να χάσει τη δουλειά του. Καθώς οι άνεργοι και οι χαμηλόμισθοι εργάτες δεν αποτελούν μια κερδοφόρα αγορά, η παραγωγή καταναλωτικών αγαθών υποχρεωτικά περιορίζεται, με αποτέλεσμα να υπάρχουν σοβαρές δυσκολίες. **Η τεχνολογική πρόοδος συχνά οδηγεί σε αύξηση της ανεργίας αντί για τη διευκόλυνση της εργασίας για όλους. Το κίνητρο του κέρδους, σε συνδυασμό με τον ανταγωνισμό μεταξύ των καπιταλιστών, ευθύνεται για την αστάθεια στη συσσώρευση και χρησιμοποίηση του κεφαλαίου, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε όλο και χειρότερες καταστάσεις ύφεσης.** Ο χωρίς όρια ανταγωνισμός οδηγεί σε μια τεράστια απώλεια εργασίας, ακρωτηριάζοντας έτσι την κοινωνική συνείδηση των ατόμων, όπως ανέφερα και νωρίτερα.

Θεωρώ αυτόν τον ακρωτηριασμό των ατόμων το μεγαλύτερο κακό του καπιταλισμού. Το σύνολο του εκπαιδευτικού μας συστήματος υποφέρει από αυτό το κακό. Μια υπέρμετρα ανταγωνιστική στάση εμφυτεύεται στους μαθητές, οι οποίοι εκπαιδεύονται να λατρεύουν την άπληστη επιτυχία ως προετοιμασία για τη μελλοντική τους καριέρα.

Είμαι πεπεισμένος ότι μόνο ένας δρόμος υπάρχει για να εξαλειφθεί όλο αυτό το θανατηφόρο κακό, κι αυτός δεν είναι άλλος από την εγκαθίδρυση μιας σοσιαλιστικής οικονομίας, μ' ένα εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο θα είναι προσανατολισμένο προς την επίτευξη κοινωνικών στόχων. Σε μια τέτοια οικονομία, η ίδια η κοινωνία κατέχει τα μέσα παραγωγής και τα διαχειρίζεται με βάση το σχεδιασμό. Μια σχεδιασμένη οικονομία, η οποία θα προσαρμόζει την παραγωγή στις ανάγκες της κοινωνίας, θα κατανέμει την εργασία που πρέπει να γίνει σε αυτούς που είναι ικανοί να εργαστούν και θα εγγυάται τα προς το ζην σε κάθε άνδρα, γυναίκα και παιδί. Η παιδεία, εκτός από την ανάπτυξη των έμφυτων ικανοτήτων του κάθε ατόμου, θα

προσπαθεί να αναπτύξει την έννοια της ευθύνης για το συνάνθρωπο, στη θέση της εξύμνησης της εξουσίας και της επιτυχίας, όπως γίνεται στη σημερινή κοινωνία.

Ωστόσο, είναι απαραίτητο να θυμόμαστε ότι μια σχεδιασμένη οικονομία δεν είναι ακόμα σοσιαλισμός. Η σχεδιασμένη κοινωνία, αυτή καθεαυτή, μπορεί να συνοδεύεται από την πλήρη υποδούλωση της προσωπικότητας. Η επίτευξη του σοσιαλισμού προϋποθέτει την επίλυση ορισμένων εξαιρετικά δύσκολων κοινωνικοπολιτικών προβλημάτων: για παράδειγμα, πώς είναι δυνατόν, λαμβάνοντας υπόψη την εκτεταμένη συγκέντρωση της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας, **να αποτραπεί η γραφειοκρατία απ' το να γίνει παντοδύναμη και υπερφίαλη;** Πώς μπορούν να προστατευτούν τα ατομικά δικαιώματα και ταυτόχρονα να υπάρχει εγγύηση ενός δημοκρατικού αντίβαρου στην εξουσία της γραφειοκρατίας;

Η σαφήνεια σχετικά με τους στόχους και τα προβλήματα του σοσιαλισμού είναι εξαιρετικά σημαντική σ' αυτή τη μεταβατική εποχή. Δεδομένου ότι στις σημερινές συνθήκες, η ελεύθερη και ανεμπόδιστη συζήτηση αυτών των προβλημάτων είναι πρακτικά υπό απαγόρευση, θεωρώ ότι η έκδοση του περιοδικού αυτού (ΣΤΜ: "Monthly Review") αποτελεί μια σημαντική υπηρεσία προς την κοινωνία.

Albert Einstein

Πρώτη έκδοση: Monthly Review, May 1949
Μετάφραση στα ελληνικά: Ευρυτάνας Ταξιδιώτης, Μάρτης 2012

